

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466

alehzayis.com | fax: 732.865.7002

לחפש משודכת בעלת חסד

ע"פ ספר 'השמחה במעוננו' בעיני קידושין ונשואין

משיעורים ודרשות של הגאון הרב שמואל יהודה הלוי לוי זצוק"ל

עלה עזר

הרחקת בשר בחלב

ע"פ קונטרס 'המכסה אני מאברהם' על יורה דעה

משיעורי הרב אברהם אשר זיממנמאן זצ"ל

עלה דעה

כתיב באליעזר כשעמד על הבאר לבקש אחר כלה לאדונו, (בראשית כד, יז) "וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמאיני נא מעט מים מכדך". והעיר הגרי"ז שמוזכר כמה פעמים בפרשה שהכל נעשה במהירות, שהרי אליעזר בא לעת ערב (שם יא) והתפלל שימצא הזוג 'היום' (שם יב), דהיינו שהשידוך יגמר במהירות. ואכן רבקה מיהרה להשקות הגמלים (שם יח ושם כ), שהכל הוצרך להעשות במהירות כדי שיגמר מבעו"י. וביאר הגרי"ז טעם הדבר, שהיה זה כדי שיראו לבן ובתואל שהכל נעשה בהצלחה מיוחדת מאת ה', ולא יאחרוהו, ובאמת כן היה (כד, נ).

אמנם כשבא אליעזר אצל יצחק כתיב (כד, סו) "ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה", ופירש רש"י, גלה לו נסים שנעשו לו, שקפצה לו הארץ ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו. ומכל מקום לא לקחה יצחק, ולא נתפעל מסיפורי המופתים עד שבדק וראה שהיא כשרה אמו, כמבואר ברש"י (שם סז), דחזר הנר להיות דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל, וכן תרגם בתרגום אונקלוס (שם), והא תקנין עובדהא כעובדי שרה אמיה, ורק אז "ותיהי לו לאשה".

וביאר הגרי"ז (שם פסוק סז, סימן מג), שבבחירת השידוך אין לבחון אם יש כאן סייעתא ורמזים מן השמים, אלא יש לבדוק האם יש למדוברת מדות טובות ומעשים טובים.

וכעין זה אומרים בשם הגר"ח מוולאזין על מה שיש להקשות, מדוע בחן אם היא בעלת חסד ותגמיענו מים, הרי ראה שעלו המים לקראתה, אם כן מוכח שהיא צדקת, ובודאי ראויה ליצחק. אלא "מופת אהין מופת אהער, לאמער זען אויב זי קען געבען א איד א טרונק וואסער".

זקני הגה"ר אליעזר לוי זצ"ל למד בישיבת קעלם, ונזדמן לו שידוך עם בתו של הר" אברהם האפענברג, ולא היה יודע האם לעשות השידוך או לא. הלך ושאל מו"ז המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל זצ"ל לעשות עמו טובה, שיבוא עמו לוואשקי כדי שיראה אותה והוא יגיד לו האם נכון לעשות השידוך, והסכים מו"ז הגה"צ ר' יחזקאל לבוא. לאחר הפגישה יעץ לו מו"ז רבי יחזקאל זצ"ל שודאי לעשות השידוך, שניכר שהיא בעלת חסד ונפלאה, וזה דוחה כל הספיקות. וכן ראיתי בספר של הגר"מ שולצינגר, שפעם הכניס בחור אצל הגאון הגרא"מ שך זצ"ל לשאול אם נכון לישא אשה שאינה פיקחית כל כך, שמא הבנים לא יהיו פקחים וחריפים. ובקיצור השיבו הגרא"מ שך, דאין תלוי זה בזה, והעיקר הוא להיות המשודכת עהרליכע אידן. ולא רק על האשה נאמר זה, אלא גם על הבחור. וכמו שידוע הא דדרשינן בדרך צחות הא דכתיב (דברים כב טז) "את בתי נתתי לאישי", כלומר א מענטש....

שמאל לימין: הרבנים הגאונים ר' שמואל יהודה ר' שמואל פייבלזון, ר' אברהם חיים, ר' אליעזר ר' לייב באקסט, ר' אליעזר, האדמו"ר מנובומינסק

א) מנהג רוב בני אדם לשהות שש שעות אחר אכילת בשר, אמנם באשכנז יש שנהגו שש שעות. וכל אחד חייב לעשות כמנהג אבותיו, ולכן מי שלא נולד באשכנז אינו יכול לנהוג כמנהג אשכנז. וכן בן אשכנז אינו יכול להמתין פחות מזה [כמו שעה אחת], אלא ימתין שלש שעות כמנהג אבותיו.

ב) הזמן של שש שעות נמדד משעה שגמר לאכול את הבשר בתוך הסעודה, ואע"פ שלאחר מכן ממשיכים בסעודה באכילת מנה אחרונה או שיושבים ומדברים, וכשמגיעים לברהמ"ז כבר עברו חמש עשרה דקות ויותר מסיום אכילת הבשר, מ"מ אין צריך להמתין שש שעות מברכת המזון, אלא משעה שברור לו שהפסיק מלאכול הבשר.

ג) עיין בדרכי תשובה (סימן פט ס"ק כב) בשם רעק"א ועוד, דכשלוועט בשר בשביל תינוק, אף אם מנקה שיניו לאחר מכן, לא די בכך, וצריך להמתין שעה אחת לפני אכילת חלב [דלא כערוך השולחן (סי' פט סעיף ד) ע"ש].

ד) האוכל תבשיל שמעורב בו בשר, כגון מרק עם עוף או בשר, צריך להמתין שש שעות מאכילת התבשיל, אבל האוכל תבשיל פרוה שנתבשל בכלי בשרי, כגון בבישול בכלי בשר בבוקר, ולאחר כמה שעות בישול בו תפוחי אדמה, והיה הסיר נקי בשעה שהשתמש בו לתפוח"א, לכל הדעות, אין צריך להמתין שש שעות אחר אכילת התפוחי אדמה [בתנאי שהסיר נקי, שאין בו עכשיו עצמות בשר (meat bones) או שומן]. ויש שמחמירים בזה שלא כדון, שחושבים שאם אכלו דבר שנתבשל בסיר בשרי, נעשו 'בשריים' ועליהם להמתין שש שעות קודם שיאכלו חלבי, וזה אינו נכון.

ה) אכילת נ"ט בר נ"ט של חלב עם בשר, או להפך - השולחן ערוך מתיר והרמ"א אוסר (יו"ד סימן צה סעיף א - ב).

ו) לכל בית צריך להיות שני סטים (sets) של כלי אכילה, סירי בישול, וכו'. ויש שטועים לחשוב שכלי זכוכית יצאו מכלל דין זה ומותר להשתמש באותם כלי זכוכית לבשר ולחלב, ואינו נכון, שגם כלי זכוכית צריך שיהיו נפרדים לבשר ולחלב. וכל החילוק בין כלי זכוכית לשאר כלים, הוא רק בדיעבד, כשנתעוררה בהם שאלה, כגון שהשתמש באותו כלי זכוכית לבשר וחלב בשוגג, שבשאר כלים נאסר הכלי, ובזכוכית אנו מקילים יותר. או לפעמים בשעת הדחק גדול לאחר הסעודה, כגון שמארח אורחים רבים ואין מספיק צלחות או כוסות, אבל באופן הרגיל גם כלי זכוכית צריך שיהיו נפרדים - כלי בשר לחוד וכלי חלב לחוד.

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת		ליל שבת		יום השבת		מוצאי שבת	
מנחה גדולה	12:12	הדלקת נרות	4:20	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"ז	8:39/9:14	ג' כוכבים קטנים	5:21
ט' שעות (להתחלת סעודה)	2:10	איסור מלאכה (בשעה"ד)	4:35	סו"ז תפילה גר"א וגר"ז	10:03	ע"ב דקות	5:50
מנחה קטנה (לעישית מלאכה)	2:34	שקיעת החמה	4:38	צחות היום (סעודת שחרית להב"ח)	11:42	ר"ת ד' מילין לחשבון המעלות	6:02
פגל המנחה (מג"א לפי אופק - לחומרא)	4:01	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	5:41-6:41 (י"א 5:57-6:57)	שקיעת החמה	4:37	אכטיל (90 דקות [זמניות])	6:08
חצי שעה קודם שקיעה (סימן רנו)	4:08	צאת ג' כוכבים (לקר"ש לפני הסעודה)	5:18	מולד חודש כסלו: אור ליום ה' 8:10:28 PM חלקים		צחות הלילה (למלה מלכה)	11:42

תחילת מחזור דף היומי ירושלמי - אמרו על הגה"ק ר' מנחם זעמבא זצ"ל הי"ד, שבין לקוח ללקוח בחנותו ה' חוץ עוד ירושלמי, וכאשר שמע שכך אומרים עליו, נענה ואמר "לא, בין ירושלמי לירושלמי אני חוץ לקוח".

ברכה מרובה לבני הקהילה שאחזו בחבל להשתתף בלימוד תלמוד הירושלמי שפותחין מחזור חדש, ויהא ה' עמהם להתעלות ולהגדיל תורה ולהאדירה. אציין גרגיר אחד שמראה כמה שערים נפתחים במשנה וגמרא כאשר לומדים ירושלמי, תנן, מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין כו', ומפרש עלה דהיינו צאת הכוכבים. והנה ידענו דקריאת שמע כתובה בתורה והובא ברמב"ם בספר המצות כמצוה דאורייתא, וכמאמרם בבבלי י"ד ע"א, וט"ו ע"א. אמנם התוס' לקמן כ"א ע"א כתבו דבשכבך ובקומך אסמכתא הוא ועל דברי תורה קאי. וכבר האריך נפלאות בתחילת ספר שאגת ארי' אם קריאת שמע מן התורה או מדרבנן כידוע.

והנה בתוס' (ס"ו ע"א) פשיטא להו מילתא שמונת לכתחילה לברך ולספור ספירת העומר בבין השמשות, כיון דאינו אלא מדרבנן ספק דרבנן להקל. ואשר ממילא משמע דאם קריאת שמע דרבנן נמי יהא מותר לקרות קריאת שמע בין השמשות. ומדקתני דקורין קריאת שמע רק מצאת הכוכבים ולא קודם משמע שקריאת שמע הוא דאורייתא. אם כי דברי התוס' במנחות מחודשים מאד והר"ן בפסחים חולק. אבל בפרט זה הרי מוכרח בתוס' דקריאת שמע מן התורה הוא. ועם הזמן כבר מצאתי להגרש"ר בזכרון שמואל שעמד בזה.

אמנם הדבר מפורש בירושלמי כאן (א' ע"ב), דקא מיייתי דספק ברכהמ"ז חוזר ומברך, וספק תפלה אינו חוזר ומתפלל (אלולא דתפלה שאני). והדר בעיא ספק קרא ספק לא קרא, נישמענה מן הדא, הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו. ופריך וקודם לכן לאו ספק הוא, ואת אמרת צריך לקרות. הדא אמרה ספק קרא חוזר וקורא. הרי דקא מיייתי דברהמ"ז מה"ת ספיקו לחומרא וחוזר ומברך. תפלה דרבנן מעיקר הדין אינו חוזר. וקריאת שמע ספיקו לחומרא מבואר דמן התורה הוא, וע"ד משנת בבבלי כ"א ע"א. ועכ"פ חזינו כל הנדון להדיא בירושלמי. (וע"ע בס' הקובץ על הרמב"ם פ"א מהל' קר"ש, ובדברי ירמי' שם בהל' ט'. ובהג' הגרמ"ש על הירושלמי כאן.)

אם כי דברי התוס' מחודשים מאד, לא רק דהיאך מברך כאשר תמה שם השפת אמת במנחות, אלא דהיאך יעשה מצוה לכתחילה על אופן ספק. ואכמל"ט, אבל משמע דס"ל לתוס' דספק דרבנן לקולא הוא דין ודאי. וכאשר מצאתי להגאב"ד דקוזנלוב בשיח השדה (שער ברכה ה' ס"ו) בכל זה. אלא דהא ייבנא לך, דהירושלמי לא קאמר להדיא דאילו ה' דרבנן ה' מותר בין השמשות לכתחילה, ואלא דהקורא "קודם לכן" יצא אילו ה' קריאת שמע דרבנן. אבל לא שמונת לכתחילה ולא להדיא בין השמשות. אמנם הרי מפורש בהמשך דאירי' בבין השמשות. וע' בפרמ"ג (או"ח ס"ו ר"ה סק"ו). ויל"פ בזה בכמה אנפין, ואכ"מ.

מנחם זעמבא זצ"ל

הגיית יו"ד בסוף התיבה אצל יוצאי גליציה

ראשית אודה לו מאוד על גליון 'עלים' היוצא מתח"י מידי שבת בשבתו, אין בדומה לו.

מה שכתב הג"ר הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א בגליון וירא האחרון בענין הברת יוצאי גאליציע בהשמטת היו"ד בתרא, כן הדבר, וכן שמעתי הגיית הזקנים יוצאי גאליציע. ורציתי רק להוסיף נופך, דבספה"ק זרע קודש להגה"ק מראפשיץ ז"ע כתב בפ' ואתחנן בזה"ל, עוד מצינו רמז לזה באות ה', באותיות המילוי שהאות ה' נתמלאת מהם, שידוע שהם אותיות א"ה, ואותיות אלו אין נראין במבטא, והם נחים ואינם נראין וניכרין במבטא במילוי אות ה', לא כן שאר אותיות במילוי שלהם, למשל אות אל"ף במילוי, ניכרין אותיות המילוי בהברת האות אל"ף, וכן בשאר אותיות, זולת אות ה', שמורה על גודל הכנעה וענוה, ולכן כמו שהיא אין נראית במבטא בהברה, שהוא רק הבל בלבד, כן נכלל בהבל בלבד גם אותיות המילוי שלה ואין נראים ונכרים, עכ"ל"ק.

וניחזי אנו, הרי אצלנו שפיר נראה וניכר המילוי הא"י, אין זה אלא כי הברת הרב מראפשיץ ז"ע הי' מבלי לבטא היו"ד בתרא, וע"כ הה' נשמעת כהבל בלבד, וק"ל.

הכו"ח בברכה, אברהם מנחם זצ"ל

על דבר קושיית הבה"ח עקיבה שימאנאוויטש נ"י על דברי החת"ס מהא דפריך בברכות (יג, א) אלא מעתה הקורא לשרה שרי הכי נמי, ואיך יתכן זה אם אין הבדל בהגיית השם.

נראה ליישב, שעצם שמה שהיו קורין לה היה שָׁרָה בקמץ, וכשהיו מדברים עמה היו קורין לה שָׁרָה בהשמטת היו"ד, אך בתורה ברוב מקומות נכתב שָׁרָה בפתח [ע"פ כללי הדקדוק], שכשמשפרים אודותיה ואודות מעשיה יש לומר שָׁרָה, אף שלא היו קוראים לה כן, ואין זה דומה כלל לשָׁרָה שתמיד נכתב בקמץ.

ולפי זה שפיר מכוונים דברי החתם סופר ואינם כלל בסתירה להא דאיתא בברכות, דדוקא כשמבטאים שָׁרָה בקמץ אין נפקא מינא בין שָׁרָה לשָׁרָה, ולכן לא היה ניכר השתנות אצל אברהם, שגם קודם שנשתנה שמה לשרה היה אברהם קורא לה 'שָׁרָה' - דהיינו שָׁרָה בהשמטת היו"ד, אבל הא דאיתא בברכות ע"כ איירי במספר אודות שָׁרָה, ובזה שפיר יש נפקא מינא בין ביטוי שָׁרָה בקמץ לביטוי שָׁרָה בפתח.

ידידך אברהם זצ"ל

תגובת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש:

אודות הצעתך שכשמדברים אודות שרי היו קוראים לה שָׁרָה עם פתח, וההוה אמינא בגמרא לעבור על עשה קאי בכה"ג שאינו קורא לה אלא מדבר אודותה, יש להעיר שבשו"ת מהר"ל דיסקין (קונטרס אחרון סימן ה אות יט) כתב ממש להיפוך לגבי הקורא לאברהם אברם וז"ל, ולי נראה דרק בפניו היה אסור, לא אחר מותו, דלא גרע ממקלל לאחר מותו, דהיינו שמבזהו וכו', עכ"ל. ובנוסף אחר כתב וז"ל, ברכות י"ג א, ע' חידושי אגדות מהרש"א תמה אפוסקים שהשמיטו [איסור קריאת אברם], ולי נראה דלא נאסר כי אם לקרות [אברהם] בחייו בפניו [בשם אברם], משא"כ עכשיו, עכ"ל.

דמיון מבטא ה"א וחי"ת

ראיתי שכתב הרב הלל שמעון שליט"א שאותיות ה"א וחי"ת אינם רק דומים בכתבתם אלא גם בקריאתם. ונ"ל להביא ראיה ממסכת מגילה, דאיתא התם (כד, ב), אמר ליה ר' חייה לר"ש בר רבי, אלמלי אתה לוי פסול אתה מן הדוכן משום דעבי קלך. אתא א"ל לאבוח, א"ל זיל אימא ליה כשאתה מגיע אצל (ישעיה ח) "וחכיית לה" לא נמצאת מחרף ומגדף, ע"כ. ופירש"י שהיה קורא לחיית"ן היה"ן נראה כאומר והכיתי, משמע דקריאת ה"א דומה לקריאת חי"ת. וע"ע בתנחומא ריש פרשת בראשית.

אברהם מנחם זצ"ל

א. בדברי הגר"ש ברנבוים זצ"ל שהובאו בגליון וירא האם ציווה הקב"ה לשחוט את יצחק, והביא דברי רש"י וירא (כב, ב) שהקב"ה ציווה רק להעלותו ולא לשחטו. הנה בפיט לשמיני עצרת נאמר "ושחתו להורו לשחטו לשפוך דמו", ועי' רש"י תענית (ד, א) שהקב"ה ציווהו לשחוט אלא שהתכוין רק לנסותו. ובשפ"א שם כ' שיש בזה מדרשים חלוקים. אבל עי' רבינו בחיי (וירא שם) שהקב"ה התכוין רק להעלאה, ואברהם אבינו מתוך תוקף האהבה הבין עולה ממש.

ב. בענין דברים שמתנגדים לשכל אציין כמה מראי מקומות: עי' ספר חסידים, שלה"ק (מטות בחלק המוסר) שמשא קצף על פקודי החיל שלא עשו מה שהיה להם להבין מעצמם בלי ציווי, דרש משה (שופטים) בענין עדים זוממין, והסבר נפלא באבני נזר (חו"מ סימן לב) בשם חידושי הר"ם בענין מי שפרע מאנשי דור המבול.

ג. בענין אמירת 'וזאת התורה' שהוא רק חצי פסוק - עי' ערוה"ש (סו"ס קלד) ודברי בנו בספר ברוך שאמר (עמ' קצ, בענין הגבהת התורה) שהעירו בזה, ובסידור הגר"א (קריאת התורה לשחרית) כתב בשם הגר"ח מוולאז'ין שמהנהגו משובש, עיי"ש. ועי' דרכי חיים ושלום (אות רכד) שהמנחת אלעזר לא אמרו.

ד. בענין דברי הרבנים הרה"ר עקיבא והרה"ג ר' יהודה נייחויז בגדר זריזין מקדימין למצוות במעשה בניית הסוכה. כדאי לציין שעשיית הסוכה הוי נידון מפורסם בפוסקים אם נחשב כמצוה - כידוע המשנה בשבועות (כטו). "נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה", וכ"כ רש"י מכות (ח). שיש בזה מצוה, וכן משמע ברמב"ם (ברכות יא, ח). וע"ע העמק שאלה (קסט) דאע"פ שאינו אלא הכנה, מפני שהיא כתובה בתורה חשובה משאר הכנות, וכ"כ הערוך לנר מכות שם. ומסיים הנצי"ב דלא נאמר הכלל של הכנה מצפרא אלא בהכנה שלא מפורשת בתורה, אבל מה שמפורש בתורה דחשוב יותר יש בה דין זריזות אפילו קודם אור הבוקר. תדע, שלא כתב המהר"ל לעסוק בלולב מיד אחר יוה"כ, אלא בסוכה.

יעקב דא פאלויץ זצ"ל

האם בעל תשובה נקרא צדיק גם למפרע

סתירת הרמב"ן כתוב בריש פרשתנו (כג, א) "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה". ופירש רש"י: "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו - בת ק' כבת כ' לחטא, מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין, אף בת ק' בלא חטא, ובת כ' כבת ז' ליופי. שני חיי שרה - כלן שוין לטובה". ועל דרך זה פירש רש"י להלן בפרשתנו על אברהם אבינו (כה, ז).

אך הרמב"ן חולק על רש"י וז"ל, ואין מדרשו זה נכון, שהרי בשני חיי ישמעאל (כה, יז) נאמר שכני חיי אברהם בשוה, ולא היו שוים בטובה, אבל היה מתחלה רשע ועשה תשובה בסוף, עכ"ל. כלומר, איך אפשר לומר ששנותיו של ישמעאל היו שוין לטובה, הרי מתחילה היה רשע ולבסוף היה בעל תשובה.

אמנם בדעת זקנים מבעלי התוס' עמד על קושיית הרמב"ן, ותיירץ שכיון שישמעאל עשה תשובה, כל השנים שהיו קודם לכן כל הרע שעשה לא נחשב לכלום, והיה כמי שעשה תשובה כל ימיו.

ונראה דהרמב"ן לשיטתיה דלית ליה הא דכל הרע שעשה לא נחשב כלום למפרע, דבסוף פרשת נח על הפסוק (יא, לב) "וימת תרח בחרן" פירש רש"י שהכתוב קראו מת מפני שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים. והקשה עליו הרמב"ן (שם) דתרח עשה תשובה, ותיירץ וז"ל, "שעשה תשובה בשעת מיתה, אבל ימיו היו כולם ברשע והיה קרוי מת". הרי דס"ל דלא מהני תשובתו לקרותו צדיק למפרע.

אך צ"ע דלכאורה מצינו סברא הפוכה ברמב"ן בסוף פרשתנו גבי מנין שנות ישמעאל, דכתיב (כה, יז) "ואלה שני חיי ישמעאל וגו'", והביא רש"י את דברי הגמרא (מגילה יז, א) "למה נמנו שנותיו של ישמעאל [-מה לנו למנות שנות הרשעים, רש"י על הגמ'] כדי לייחס בהן שנותיו של יעקב וכו'". אבל הרמב"ן שם כתב וז"ל, ובמדרש רבותינו בסיפור ימי ישמעאל טעמים רבים, והנכון שבהם שהיה צדיק בעל תשובה וסיפר בו כדרך הצדיקים, עכ"ל. ומבואר דמכיון שעשה תשובה הרי נחשב צדיק מעיקרא וראוי למנות שנותיו. וזה להיפך ממה שכתב הרמב"ן גבי ישמעאל גופא בריש פרשתנו, וכן גבי תרח בפרשת נח.

ב' דרכים ונראה להציע ב' דרכים ליישב קושיא זו. חדא על פי דברים הנפלאים ליישב של החיד"א (פתח עינים, מגילה שם), ותמצית דבריו, דהא דאין ראוי למנות שנות רשע לאו היינו משום שהוא רשע, אלא משום ששנותיו נפגמו ונדחו, וכל עוד שלא עשה תשובה שלימה מאהבה עדיין יש פגם בשנותיו. אכן אם שב מאהבה הרי זדונות נעשו זכיות ושפיר יש למנות שנותיו כיון שנתקנו.

ולפי זה יש ליישב סתירת הרמב"ן, דלעולם ס"ל דלא מהני תשובה לומר שאין לקרותו רשע למפרע, דבדואי באותה שעה עדיין היה רשע, ולפיכך תרח נקרא רשע. אבל מכל מקום מהני התשובה לתקן את השנים שלא יהיו פגומות ונדחות, אם עשה תשובה מאהבה. וס"ל להרמב"ן דישמעאל עשה תשובה מאהבה, ולפיכך יש למנות שנותיו. ומה שכתב דשנותיו לא היו שוין לטובה, היינו משום דלמעשה היה רשע באותן השנים. אך מפשטות לשון הרמב"ן שכתב שנמנו שנותיו משום "שהיה צדיק בעל תשובה וסיפר בו כדרך הצדיקים", משמע ששנותיו נמנו מפני שהיה צדיק, ולא מפני שהשנים נתקנו. ולכן נראה להציע באופן אחר, דאף שלא הועילה התשובה לעשותו צדיק למפרע מכל מקום כיון שהיה צדיק לבסוף, הרי הוא נחשב בחפצא כאיש צדיק, ודי בזה לזכות למעלת הצדיקים ששנותיהן נמנות בתורה. דאין הדבר תלוי בצדקתו באותן השנים, רק בתואר של האיש אם הוא צדיק או רשע, וכלשון הרמב"ן ש"דרך הצדיקים" היא ששנותיהן נמנות בתורה.

בעל ציץ אליעזר בשנת תש"כ

כמה נפק"מ ובעיקר הך נידון אי מהני תשובה לתקן למפרע, **מחקירה הנ"ל** נראה להביא ג' נפק"מ לדינא.

א] חיוב כיבוד באביו רשע. הרמב"ם (הלכות ממרים ו, יא) כתב שאדם חייב לכבד אביו אפילו אם הוא רשע, אבל הטור (יו"ד סימן רמ) חולק וכותב דכיון שאינו עושה מעשה עמך אינו חייב בכבודו. ויש אחרונים שכתבו (רדב"ז על הרמב"ם שם, מהר"ם שיק סנהדרין מו, ב) דבאמת מודה הרמב"ם שאין חיוב לכבד אביו רשע, אבל חיישינן שמא יעשה תשובה ונמצא שהבן עבר למפרע. [ועל פי זה כתבו דלאחר מותו גם הרמב"ם סובר דאינו חייב לכבדו כיון שמת בלא תשובה]. ומוכח מדבריהם דעל ידי התשובה נחשב למפרע כאילו לא חטא, ואיגלאי מילתא שהבן שלא כבדו עבר על מצות כיבוד.

ב] הנודר מזרע אברהם. הגרעק"א (בגליון על הרמב"ם פ"ט מהל' נדרים הכ"א) הביא מה שכתב הפרשת דרכים (דרוש ז) בשם שו"ת מהר"י באסן (סימן א) לגבי הא דקיימא לן (יו"ד סימן ריז סעיף מ) שהנודר מזרע אברהם מותר באומות העולם, דבאמת מותר גם בישראל שנשתמד, אלא דמכל מקום אסור ליהנות ממנו שמא יעשה תשובה ויהיה כשר מעיקרא, ונמצא שעבר למפרע.

ג] מחלל שבת שעשה תשובה במוצאי שבת, האם חייב להבדיל. בספר דרך שיחה (חלק א עמוד ערב) הובא בשם מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, שיהודי שאינו שומר שבת אינו חייב בהבדלה, כיון שלא קיבל עליו את השבת. [אמנם בספר חשוקי חמד (בכורות לו, ב) הביא שנחלקו בזה הפוסקים - דעת מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל כנ"ל שאינו חייב בהבדלה, אבל בציץ אליעזר (חלק יב סימן לח) ובתשובות והנהגות (חלק ג סימן צא) כתבו דחייב בהבדלה]. ונשאל הגר"ח קנייבסקי זצ"ל מה יהיה הדין אם המחלל שבת עשה תשובה במוצאי שבת, האם גם אז לא יבדיל. והשיב הגר"ח, "תשובה עוקר למפרע".

עלה מכפלה

The Unique Purchase

Adapted from Birkas Yaakov,
by Rabbi Baruch Yaakov Gestetner

Questions: 1] Avrohom Avinu knew that Ephron owned Me'aras HaMachpeilah; why didn't he go to Ephron directly? 2] How could he call himself both a *ger* and a *toshav*? 3] Why did he ask for *achuzas kever*, and not just a *kever*? 4] Why did he insist that all of Bnei Cheis be present at the sale?

Avrohom Avinu wanted Sarah to have the *zechus* of *kevurah* in Eretz Yisrael, so he had to buy land from Bnei Cheis in Eretz Canaan in order to be *mekadesh* it with *kedushas Eretz Yisrael*. His owning property there might conflict with the *gezeirah* of "*Ger yihiyeh zar'acha*" for 400 years that had come into effect when Yitzchok was born; but if the land would be used strictly for a *kever*, the decree of *geirus* would not be compromised, as none of his descendants would actually live on the property until the 400 years had passed.

A simple purchase of burial ground would not be enough, though. He needed *achuzas kever*, a foolproof purchase, because *kedushas*

Eretz Yisrael could not take effect unless Bnei Cheis specifically renounced ownership of the property. So first he gathered all of Bnei Cheis to agree to make Me'aras HaMachpeilah an autonomous area with *kedushas Eretz Yisrael*, the sale of which could never be contested.

Then, to prevent any interference with the decree of 400 years, he declared that he was not buying the property as a *toshav*, a citizen, but as a *ger*, a stranger who happened to live in the vicinity.

Only after establishing these principles did he deal with Ephron and conclude the purchase, with all of Bnei Cheis present as witnesses.

After Sarah was buried, the Torah repeats that Me'aras HaMachpeilah was in Eretz **Canaan** and that Avrohom Avinu **bought the field** for a *kever* from Bnei Cheis. This repetition emphasizes that Bnei Cheis had agreed to give up their jurisdiction over that piece of land and Avrohom Avinu was able to be *mekadesh* the *Me'arah*, so Sarah was buried in Eretz Canaan and not on the property of Bnei Cheis; and that he purchased the *Me'arah* strictly for a *kever* - neither he nor his descendants would be actually living there until the 400 years were up.

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב - יצחק תיקן תפילת המנחה

Zeman The Mishnah (Brachos 26a) says: תפילת המנחה עד **Minchah** הערב. Regarding many halachos, "erev" means *tzeis hakochavim* (nightfall); regarding Minchah, however, it may mean *shekiah* – sunset. Why is Minchah different?

Rabbeinu Yonah explains based on *Brachos* 26b that the *tefillas* represent the *korbanos* of the day; Minchah corresponds to the תמיד של בין הערבים. Since the blood of the *korban tamid* had to be sprinkled before *shekiah* (based on *Zevachim* 56a, דם נפסל בשקיעת החמה), Minchah may be davened only until *shekiah*. The *Shaagas Aryeh* (*Siman* 17) and others, however, prove that just as for many other halachos, *erev* here means *tzeis hakochavim* (nightfall.) They cite the *Yerushalmi* (*Brachos* 4:1) that says that *tefillas Minchah* corresponds specifically to the *ketores* offering of the evening, Yet others say that it corresponds to the *korban minchah* brought with the *tamid*. Each of these, the *ketores* or the *minchah*, may be brought after *shekiah*; therefore, one may still daven Minchah after *shekiah*.

The *Shulchan Aruch* and *Rema* (231:1) based on *Maharil* also say that one may daven Minchah until *tzeis hakochavim* or close to it, and the *Gra* (*Be'ur HaGra* 233: 5) explains that the *Rema* is based on the *Yerushalmi* (above) that *tefillas Minchah* corresponds to the evening *ketores* offering.

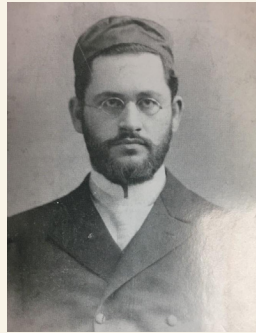
The Mishnah Berurah Despite these rulings of the *Shulchan Aruch*, *Rema*, and the *Shaagas Aryeh*, the *Mishnah Berurah* (233:14) *paskens* that one must daven Minchah before sunset, going so far as to say that it is even preferable to daven Minchah before sunset without a *minyan* if necessary than to daven after sunset with a *minyan*. He quotes the *Seder Zemanim* (Rav Yitzchok Eizek Chaver) who elaborates on the *Gra's* opinion that *zeman Minchah* is only until *shekiah*, disputing the *Shaagas Aryeh* (see *Shaar Hatziyun* 18).

Many assume that the *Mishnah Berurah's* strict opinion is based on the fact that he generally follows the opinion of the *Gra* that *bein hashmoshos* begins at *shekiah*, while those who follow *Rabbeinu Tam* "have the green light" to daven Minchah after *shekiah* (besides for the opinion of *Rabbeinu Yonah* above).

However, if we look at the sources that the *Mishnah Berurah* cites in *Shaar Hatziyun* (ibid.) as the basis for his *psak*, we notice that the *Gra* is only the fourth source; three other sources precede him, the *She'iltai Gibborim*, the *Levush*, and the *Lechem Chamudos*. Why would these *Poskim*, all of whom follow *Rabbeinu Tam*, also rule that a person should daven Minchah before *shekiah*?

The answer to this is based on yet another *machlokes* cited in *Shaar Hatziyun* (#10). The question is how we calculate the 12 *sha'os zemaniyos* of the day. Some say we calculate the day from dawn to dusk; others say we calculate from sunrise to sunset. (Today this *machlokes* is known as the *Magen Avrohom's* opinion versus that of the *Gra*). This *machlokes* has ramifications for all time-based halachos. Apparently, *zeman tefillas Minchah* is also connected to the calculation of the hours of the day, and since according to many opinions the hours of the day end at *shekiah*, *zeman Minchah* also ends then.

It follows, then, that someone who will be davening Minchah after *shekiah* must be careful to keep the *zeman Krias Shema* of the *Magen Avrohom*. Relying on the calculation of the *Gra* for *Shema* and later davening Minchah after *shekiah* would be *tarti d'sisri*, a contradiction, as it implies calculating the hours of the day first from sunrise to sunset as a leniency for *Shema*, and then from dawn to dusk as a leniency for *Minchah*.

Harav Yosef Breuer in his youth

A Common Misperception A common misperception is that davening Minchah after *shekiah* is based on the *minhag* of the *Chassidim*. Ironically, many of the *talmidei* *Baal Shem Tov* and the *Maggid* were particular to daven Minchah before *shekiah*; namely, the *Toldos Yaakov Yosef* (*Parshas*

B'haaloscha), *Rav Pinchos of Koretz* (*Imrei Pinchas* #150), *Rav Shneur Zalman of Liadi* (*Piskei Siddur*), and *Rav Uziel Meisels* (*Menora HaTehorah*, *Siman* 261). Today, many *Chassidim* (*Vizhnitz*, *Chabad*, *Gur*) will not daven Minchah after *shekiah*, based on *shittas HaGeonim*. Even according to *Rabbeinu Tam* there is a strong argument not to daven Minchah after *shekiah* (as explained above), and the *Baal Hatanya* writes in his *siddur* that one must daven Minchah before *shekiah*. See also *Eretz Tzvi* (#121) quoting *Avnei Nezer* who *paskens* like *Geonim*.

On the other hand, many *Poskim* unaffiliated with *Chassidus* allowed even *l'chatchila* davening Minchah past *shekiah* based on *Rema*. Even in our time some of the *Yekkeshe kehillos*, based on the *psak* of *Rav Breuer*, still daven Minchah after *shekiah* (in order to daven *Maariv b'zeman*).

Rav Dovid Heller *zt"l* (*Vayidaber Dovid*, *Siman* 44) points out that the *Bnei Yissaschar* (*Magid Taalumah* on the *Rif*), following the opinion of *Rabbeinu Yonah*, is critical of those who daven Minchah after *shekiah*. Yet the *sefer Chayei Adam* - a *Posek* in *Lita*, *misnagid*, and *mechutan* of the *Gra*, doesn't even mention that it is preferable to daven Minchah before *shekiah*!

Zeman Maariv Based on the discussion above, someone who would daven Minchah after *shekiah* even *b'dieved* shouldn't daven *Maariv* immediately afterward; since he relies on the *Poskim* who allow Minchah after *shekiah*, he may not daven *Maariv* at that time, as it is technically *zeman Minchah*.

